

Όψεις και Μορφές Λαϊκής Λατρείας των Ελλήνων της Καππαδοκίας Β' Μέρος

[/ Πεμπτούσια](#)

Στην λαογραφική βιβλιογραφία, η Καππαδοκία έχει προβληθεί ως τόπος διάσωσης πολλών αρχαϊκών εθιμικών μορφών, στις οποίες συχνά ανιχνεύονται αρχαίες, προχριστιανικές καταβολές. Ανάμεσα στις μορφές αυτές, κυρίαρχη θέση κατέχουν οι προς τιμήν αγίων αιματηρές θυσίες, που έλκουν την καταγωγή τους από το προχριστιανικό λατρευτικό παρελθόν των ελληνικών πληθυσμών της Καππαδοκίας, ενσωματώθηκαν όμως ομαλά στην λαϊκή θρησκευτικότητα τους. Σε ειδική μονογραφία του παλαιότερα, ο Γ. Ν. Αικατερινίδης εντόπισε και μελέτησε πενήντα οκτώ περιπτώσεις νεοελληνικών αιματηρών θυσιών στην Καππαδοκία, και συγκεκριμένα στους οικισμούς και στις περιοχές Καισάρεια, Κερμύρα, Δίδυμον Όρος, Φάρασα, Κενάταλα, Χαλβάντερε, Σιβριχισάρ, Τσελτέκ, Ζιντζίντερε, Νέβρα, Φερτέκι, Αντάβλα, Αγιρνάς, Ανδρονίκι, Ανακού, Μαμασός, Προκόπι και Μιστί. Ανάμεσα στους οικισμούς αυτούς ξεχωρίζουν αναμφίβολα τα Φάρασα, όπου εντοπίστηκαν τριάντα μία περιπτώσεις.

www.agiotokos-kappadokia.gr

Σύμφωνα με την περιγραφή των Δ. Λουκοπούλου - Δ. Πετροπούλου, αλλά και το συναφές περιγραφικό αρχαιολογικό υλικό, οι θυσίες τελούνταν μετά από τάξιμο, συνήθως για κάποια αρρώστια και στη διάρκεια μιας θρησκευτικής γιορτής. Το «γουρπάνι», όπως ονόμαζαν το θυσιαζόμενο ζώο, έπρεπε να είναι αρσενικό, συνήθως μικρό ζώο, καθώς μοσχάρια θυσίαζαν συνήθως στα μνημόσυνα και έστελναν μερίδες κρέατος σε φτωχούς, για να συγχωρέσουν τους νεκρούς τους. Προσέφεραν ακόμη θυσίες και όταν κατά τον θερισμό έβρισκαν σταυρωτό στάχυ, κάτι που το θεωρούσαν ευνοϊκή θεοσημία. Ξεχωριστή μάλιστα ήταν η περίπτωση κατά την οποία το θύμα σφαγιαζόταν μέσα στο ναό, μπροστά στην αγία τράπεζα και πάνω σε μια μεγάλη πέτρα, το «θάλι», που είχε στηθεί εκεί έχυναν το αίμα του. Πριν την θυσία το ζώο δένόταν έξω από το ναό και διαβάζονταν από τον ιερέα, ενώ το «θάλι» το στεφάνωναν με αμπελόβεργες, κισσό, χόρτα και λουλούδια, και το θυμιάτιζαν. Τέλος, περιέφεραν το ζώο τρεις φορές γύρω από το «θάλι», το έστρεφαν προς την ανατολή και το έσφαζαν, αφού το σταύρωναν τρεις φορές με το μαχαίρι. Απαραιτήτως, το αίμα έπρεπε να κυλήσει πάνω και κάτω από το «θάλι», μέχρι και το θεμέλιό του, ώστε ο Θεός να δεχτεί τη θυσία και να ικανοποιήσει τα αιτήματά τους.

Αλλά και η διαχείριση του σφαγίου θυμίζει πολλά από την αρχαία θυσιαστική και λατρευτική πρακτική : έγδερναν το ζώο έξω από το ναό, έκοβαν και έψηνα τα εντόσθια στη σούβλα, έδιναν στον ιερέα τον δεξιό μηρό ακέραιο, με

το δέρμα, το κεφάλι και τα ποδαρικά, ενώ τα απορρίμματα τα συγκέντρωναν και τα έθαβαν στο χώμα, ώστε να μην πατιούνται. Κατόπιν έστρωναν εορταστικό τραπέζι, έτρωγαν, έπιναν και διασκέδαζαν, τραγουδούσαν και χόρευαν. Φυσικά, έκαναν θυσίες, συνήθως κόκορα και κατά την θεμελίωση σπιτιών, ώστε να είναι στερεωμένα και τυχερά για τους ενοίκους και κατόπιν μαγείρευαν το σφάγιο και το έτρωγαν μαζί με τους μαστόρους. Οι λεπτομέρειες αυτές θυμίζουν έντονα τις πληροφορίες των αρχαίων πηγών για τις αρχαίες θυσίες και αποτελούν ένα είδος πολιτιστικού επιβιώματος, που συχνά φέρνει σε πρόδηλη αμηχανία συγγραφείς και μελετητές, ιδίως εκείνους που δεν δέχονται την ύπαρξη επιβιωμάτων, υπό την προϋπόθεση βεβαίως της διατηρήσεως των κοινωνικών και οικονομικών δομών, που ως υλική βάση στηρίζουν στον παραδοσιακό μας πολιτισμό, το πνευματικό εποικοδόμημα.

www.agiotokos-kappadokia.gr

Οι θυσίες αυτές, από μία άποψη, εντάσσονται μέσα στο γενικότερο πλαίσιο των ανταποδοτικών σχέσεων του ανθρώπου με το επέκεινα και το υπερφυσικό, με τον κόσμο δηλαδή των αγίων και των πνευμάτων, που ο λαϊκός άνθρωπος πιστεύει ότι περιβάλλουν την ύπαρξη και τις καθημερινές του δραστηριότητες. Κύρια έκφραση των ανταποδοτικών αυτών σχέσεων – do ut des έχουν προσδιοριστεί από την λαογραφική βιβλιογραφία – αποτελούν τα κάθε είδους τάματα, που γίνονταν προς τους αγίους από τους θρησκευόμενους Καππαδόκες : έταζαν στους αγίους οι

άρρωστοι, οι έγκυες γυναίκες, οι συγγενείς των ξενιτεμένων, όσοι είχαν χάσει ζώα ή πολύτιμα αντικείμενα, ενώ οι ξενιτεμένοι και οι άκληροι συχνά προσέφεραν στους ναούς σημαντικά έργα ή περιουσιακά στοιχεία, «για την ψυχή τους». Μεγάλη ήταν επίσης η ποικιλία των ειδών που έταζαν, ανάλογα με την οικονομική τους κατάσταση και αντοχή : κεριά, λιβάνια, καντήλια και εικονίσματα, ιερά σκεύη και κοσμήματα, υφάσματα, ποσότητες καρπών και γεννημάτων, ζώα, αλλά και προσωπική εργασία υπέρ του ναού ήταν μερικά από τα συνηθέστερα τάματα, τα οποία συχνά προσέφεραν και οι μουσουλμάνοι και οι Τούρκοι της περιοχής, στο πλαίσιο όσων σχετικών σημειώθηκαν παραπάνω για τη συμμετοχή τους σε μορφές της χριστιανικής λαϊκής λατρείας. Υπήρχαν επίσης τάματα που σχετίζονταν με λατρευτικές προσφορές, όπως η τέλεση θείας λειτουργίας ή παράκλησης, η προσφορά λειτουργικού άρτου και οίνου στο ναό, αλλά και με προσωπικές δεσμεύσεις, όπως η τήρηση νηστείας, οι μετάνοιες, οι γονυκλισίες και άλλα παρόμοια.

Στο ίδιο πλαίσιο μπορούν να ενταχθούν και οι απαρχές, οι προσφορές δηλαδή από τους πρώτους καρπούς της συγκομιδής, ως είδος ευχαριστίας προς το θείον, που μαρτυρείται επίσης από τα ομηρικά ήδη χρόνια. Στα Φάρασα, για παράδειγμα, έφεραν το πρώτο σιτάρι της σοδειάς να διαβαστεί στο ναό από τον ιερέα και κατόπιν το μοίραζαν στο εκκλησίασμα, ενώ από το πρώτο αλεύρι έπλαθαν κουλούρια που μοίραζαν στα φτωχά παιδιά και τα πρώτα σταφύλια τα ευλογούσαν στο ναό, κατά την εορτή της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος (6 Αυγούστου), για να τα μοιράσουν κατόπιν στους πιστούς . Το ίδιο συνέβαινε και με το πρώτο κρασί της χρονιάς, που έπρεπε και πάλι να ευλογηθεί στο ναό. Για τους Καππαδόκες λοιπόν, όχι μόνο η καθαυτό λατρευτική τους ζωή, αλλά και η παραγωγική τους δραστηριότητα ξεκινούσε και τελείωνε από τον δημιουργό Θεό. Αυτή η άμεση ψυχολογική και λατρευτική τους σχέση με το θείον, είναι που δημιούργησε και συντήρησε την αξιοθαύμαστη λαϊκή λατρευτική και θρησκευτική παράδοση της Καππαδοκίας και που κατέστησε τον λαϊκό πολιτισμό της περιοχής, παράδειγμα λαογραφικών σπουδών για το σύνολο της επιστήμης της λαογραφίας.

Το πλήθος των αφιερωμάτων, καθιστούσε επιτακτική την ανάγκη δημιουργίας κανονικοτήτων σχετικά με την διαχείριση και την αξιοποίησή τους. Όπως συνέβαινε και με τους υπόλοιπους Έλληνες της Μικράς Ασίας, έτσι και οι Καππαδόκες ανέπτυξαν και δόμησαν τον παραδοσιακό τους πολιτισμό στα πλαίσια των κοινοτήτων τους, μέσα στις οποίες οργανώθηκαν και δημιούργησαν όλα τα χρόνια της μακραίωνης οθωμανικής κυριαρχίας. Στην Καππαδοκία, το κοινοτικό σύστημα εμφανίζεται ιδιαίτερος εξελιγμένο και περιλαμβάνει δύο πόλους εξουσίας, την πολιτική, που εκφράζεται με τους δημογέροντες, και την θρησκευτική, που εκπροσωπείται από τους κληρικούς και κατ' επέκταση, την

Εκκλησία. Τα κάθε λογής έσοδα του ναού, χρησιμοποιούνταν σε κοινωφελείς σκοπούς σχετικούς με το πνευματικό, εκπαιδευτικό, φιλανθρωπικό και κοινωνικό έργο της κοινότητας και της ενορίας. Έτσι, στους Έλληνες της Καππαδοκίας, γνώρισε ιδιαίτερη ανάπτυξη και διάδοση, μια εθιμική μορφή που δημιουργήθηκε στα τέλη του 18^{ου} αιώνα και αναπτύχθηκε κυρίως στο β' μισό του 19^{ου} αιώνα, οι εθιμικοί εκκλησιαστικοί πλειστηριασμοί.

Πρόκειται για τον εκπλειστηριασμό ειδών ή τελετουργικών δικαιωμάτων, όπως το άναμμα μιας εθιμικής πυράς, το κράτημα ιερών σκευών και συμβόλων σε διάφορες εκκλησιαστικές τελετές και λιτανείες κ.λπ., τα έσοδα του οποίου ενίσχυαν το κοινοτικό και το ενοριακό ταμείο. Σε ειδική μονογραφία του γράφοντος για το ενδιαφέρον αυτό έθιμο, συγκεντρώθηκαν και εντοπίστηκαν εκατόν δέκα έξι περιπτώσεις καππαδοκικών εθιμικών πλειστηριασμών, από το μεγαλύτερο μέρος των οικισμών της Καππαδοκίας. Η μεγάλη διάδοση των πλειστηριασμών αυτών, φανερώνει όχι μόνο την έντονη θρησκευτικότητα των κατοίκων, αλλά και την έντονη κοινοτική ζωή, που δημιούργησε όλες τις περισπούδαστες μορφές πολιτισμού των Ελλήνων Καππαδοκών, τις οποίες σήμερα μελετούμε, συχνά με έναν έντονο αλλά και απολύτως δικαιολογημένο θαυμασμό. Αυτό εκφράζεται άλλωστε όχι μόνον με ποιοτικά, αλλά και με ποσοτικά δεδομένα : στην περίπτωση των πλειστηριασμών, μόνον η Καππαδοκία προσφέρει το 15,5 % όλων των περιπτώσεων που καταγράφηκαν στον ελληνικό πολιτισμικό χώρο. Όσον αφορά τις εορτολογικές συνισταμένες του εθίμου, το 55,1 % των πλειστηριασμών της Καππαδοκίας αφορούσαν το άναμμα εθιμικής πυράς κατά την παραμονή, στο προαύλιο του ναού ή το κράτημα του σταυρού ανήμερα κατά την εορτή των Θεοφανίων, το 37,06 % αφορούσε εκποίηση αφιερωμάτων κατά τον εορτασμό κάποιου αγίου ή το κράτημα των εικόνων τους κατά την περιφορά μετά τη θεία λειτουργία, και μόλις το 7,75 % είχε να κάμει με το κράτημα λαβάρων ή εικονισμάτων κατά τις λιτανείες του Πάσχα.

Σε αρχαίες καταβολές οδηγεί και η μαγικοθρησκευτική πρακτική της εγκοιμήσεως, με θεραπευτικούς σκοπούς, κατά την οποία οι άρρωστοι οδηγούνταν να κοιμηθούν το βράδυ σε ναό συγκεκριμένου αγίου, ανάλογα με την ασθένειά τους και την πίστη στις ιδιότητες και τις θεραπευτικές ικανότητες κάθε αγίου. Στα Φάρασα, για παράδειγμα, όσοι είχαν ελονοσία πήγαιναν στον άγιο Ορέστη, όσοι υπέφεραν από πόνους της μέσης στον άγιο Γεώργιο, οι στείρες γυναίκες στον άγιο Γρηγόριο, όσοι είχαν οφθαλμολογικά προβλήματα στην αγία Σοφία και όσοι έπασχαν από ευλογία στην αγία Βαρβάρα. Οι άρρωστοι καταλάβαιναν αν θα γιατρευτούν από τα όνειρα που έβλεπαν μέσα στο ναό, όπου συνήθως έβλεπαν τον άγιο ή μια συμβολική απεικόνισή του.

Μ.Γ.Βαρβούνη, Καθηγήτὴ Λαογραφίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης